

Մ Ո Ւ Մ Ա Յ Ք Մ Ա Ս Ե Ա Յ Զ Ա Յ Ն Ը Ն Կ Ե Ր Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20

Բ. ՏԱՐԻ 1864

ԹԻՒ 12

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՔ

Մեր օրագրոյն էջերը բաց են այն ամեն վաւերացեալ և ստորագրեալ տեղեկութեանց՝ (Թէ Պօլիսէն և Թէ դաւառներէն) որ օգտաւոր են մեր ընկերական և ընտանեկան կացութեան, պատրաստ եմք յականէ յանուանէ գովել դովաբանել այն կրօնաւորները որ Սահմանադրութեան ոգւոյն համաձայն ազգասիրական գործքեր կրնեն և քարոզներ ու յորդորներ կուտան, նմանապէս աշխարհականներ և ընկերութիւններ որ յօգուտ հայութեան կը շարժին, ասոր նման յականէ յանուանէ բոլոր ընելու պատրաստ եմք այն անձանց և ընկերութեանց դէմ (կրօնաւոր կամ աշխարհական) որ ՚ի վնաս և ՚ի նախատինս Հայութեան և Սահմանադրութեան ոգւոյն դէմ ընթացք մը կունենան, արդ կը խնդրեմք ամեն ճշմարիտ ընկերասէրներէ և Սահմանադրասէրներէ որ օժանդակեն մեզ այս մասին մէջ իրենց տեսած ուրախալից կամ ցաւալից տեղեկութիւնները մեզ հազոր.

դելով, վստահ լինելով որ իրենց անունները ամենեւին չի պիտի յայտնուի՝ եթէ տուած տեղեկութիւնն ճշմարիտ է :

— Խիստ շատ ցաւալից դիպուածներ կը պարտաւորեն մեզ իմացնել հասարակութեան թէ ով ոք որ և իցէ անկանոնաւորութիւն մը կղզայ իւր արտագրական գործարանաց նկատմամբ առանց ժամ մը կորսնցնելու անմիջապէս թող վարպետ բժշկի մը դիմէ, փոքրիկ նեղութիւն մը, թեթեւ ցաւ մը և ամենամանր կրակի մը արտագրական գործարանաց վերայ տեսնուելուն պէս, ասոնցմէ մէկուն ենթակայ եղող անձը մէկէն իւր կերածին և խմածին մէջ զգուշութիւն ընելով բժշկի դիմելու է, այս ազդարարութիւնը կրնենք վասն զի հարիւրաւորներ տեսնեք մենք որ հիւանդութեանց առաջին թեթեւ նշանները բանի տեղ չեղնելով՝ յետոյ պարտաւորեցան ամիսներով և տարիներով դարմանի կարօտ լինիլ, և այսօր երիտասարդ մը կայ (իւր ծնողացը միմիայն յոյսը, դանձը և միևթարութիւնը) որ ասեղի ծայրին չափ վերք մը բանի տեղ չի գնելով՝ գաղղիական ախտով

փտտելու վիճակին մէջ ինկած է մեծ և անմը-
խիթար կսկիծ պատճառելով թէ իւր ծնողաց
և թէ մեզ :

Ծնողք եւ խնամատարք դուք եւս չորս
բացէք աչքերնիդ հսկեցէք Մտուծոյ ձեզ
յանձնած աւանդներուն վերայ և պատճառն
անմիջապէս գտնալ աշխատեցէք երբ ձեր զա-
ւակներէն մէկուն ընթացքին, կերածին և խը-
մածին մէջ տարբեր ընթացք մը տեսնէք :

— Ով որ Օրագրոյս առաջին թիւն կար-
դալէն և երկրորդ թիւն ընդունելէն ետքը իւր
բաժանորդ չի լինելն մեզ խմացուցած է, կը
պարտաւորի կամ ընդունած թիւերն ետ խը-
կել և կամ ամեն մէկ թիւի համար չորս դու-
րուշ վճարել : Օրագրոյս աւելի ջերմութեամբ
ընթացք մը ունենալուն և յառաջադիմութեա-
նը փափաքող բաժանորդներէս ներուժն խնդրե-
լով կաղաչեմք որ իրենց բաժանորդագիրը խը-
կեն :

— Եպիսկոպոսք և Արդապետք թէ որ
կանխաւ խմացնեն մեզ թէ ո՞ր Եկեղեցին և թէ
ի՞նչ բնաբանի վերայ պիտի քարոզեն, պատրաստ
եմք ծանուցանել հասարակութեան :

— Արժապետ, վարժապետուհի, գրա-
դիր, ծառայ և այլն փնտռողները կրնան մեզ ի-
մացնել իրենց պայմաններովն հանդերձ, նմանա-
պէս ամեն վարժապետ, վարժապետուհի և այլն
լինիլ փափաքողները կրնան մեզ խմաց տալ :

ՆԵՐՍԷՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՆԻ ԻՆՐ ԿԱՐԾԱԾ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ

ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐԸ

(Տես քիւ 10)

Մեր մինչև ցարդ ըսածներէն եթէ Ներ-
սէս Եպիսկոպոսը դեռ չի համոզուեցաւ թէ
կանայք կարող են առանց ՑԱԽԻ, շատ դիւրու-
թեամբ և անփտանգ զաւակ ծնանելու, և թէ
որ շատ մը կազմութեամբ կատարեալ, ժուժ-
կալ կանանց անցաւ որդեծնութիւնը իրեն հա-
մար Մտուծոյ կամքին հակառակ և անմեկնելի
բացառութիւններ են և թէ որ դեռ չի կրնար
ըմբռնել թէ բնական օրինաց մէջ բացառութիւն
չկայ, ուրեմն այս անգամ Եւետարանով կը մօ-

տենամ իրեն յուսալով որ մեր Եւետարանի մեծ
քարոզիչը Եւետարանական դաս մը մեզմէ առ-
նելու Քրիստոնէական խոնարհութեան կը զե-
ջանի :

Օն ենթադրենք թէ Մտուծոյ Եւան և
իւր սեռը անիծեց զգայական ցաւով զաւակ ծը-
նանելու և միանգամայն երկիրս ալ որ փուշ և
տատասկ բուսցնէ, և մեր այս ենթադրութեան
համեմատ ալ հաւատանք թէ կանայք որդեծը-
նութեան պաշտօնին անհնար է որ առանց բը-
նական ցաւի կատարեն և ասոր հետ ՚ի միասին
ալ (հարկաւ) հաւատանք թէ մարդկային ամեն
ջանք չի կրնար երկիրս փշազուրկ և տատասկա-
զուրկ ընել :

Թէև մեր այս ենթադրութիւնները յիմա-
րական են ըստ որում անցաւ զաւակ ծնանող-
ներ և փշազուրկ հողեր շատ կան, բայց մենք
մեր ենթադրութեան և Ներսէս Եպիսկոպո-
սի հաւատքին դէմ ելնող այս արդելքը չի տես-
նալու զարնելով կամ թէ վրայէն ցատկելով,
տեսնենք թէ սուրբ գիրքը մեզ ուր կառաջ-
նորդէ :

Եւետարանով հաստատելու համար թէ
կանանց որդեծնութեան միջոցին բնականորէն
ցաւ չի կայ ազէկ կրնենք հոս բառ առ բառ
յառաջ բերել ինչ որ Քրիստոս խօսեցաւ իւր
Եւաքեայներուն, որպէս զի ընթերցողք և
Ներսէս Եպիսկոպոսն համոզուին որ Մտու-
ծոյ գործածած ցաւ բառը բարոյապէս սրտի
ցաւ կը նշանակէր և ոչ այլ ինչ :

Եհաւասի Քրիստոսի խօսքերը :

« Ծնանելու վրայ եղող կին մը ԿԸ ՏՐՏԵՐ
ինչու որ իր ժամը հասած է : բայց երբ ծնա-
նի տղան, նեղութիւնը ալ չի յիշեր » Եւետա-
րան ըստ Յովհաննու գլուխ ԺԶ համար 21 :

Արդապետին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
այս խօսքերը մեր ընթերցողաց առջևն դնելու
վերջը հազիւ թէ կրնանք առանց դիմացինին
յետին աստիճան բթամիտի մը տեղ դնելու
խօսք մը անգամ աւելցնել հաստատելու համար
թէ բուն իսկ Քրիստոսի այս խօսքերը կը հաս-
տատեն մեր ըսածը թէ կանայք միայն անհան-
գըստութեամբ մը զաւակ ծնանելու կարող են
և թէ Մտուծոյ Եւան անիծելու միջոցին գոր-
ծածած ցաւ բառը սրտի եւ ոչ թէ արտադրա-
կան գործարանաց կը վերաբերի, վասն զի ինչ-
պէս յայտնի է Քրիստոսի այս խօսքերովն ամեն

մարդ կարող է համոզուիլ թէ կին մը երբ որ դեծնութեան ժամուն կը մօտենայ ԿՐՏՏԻ (սրբափառ կը քաշէ) բայց երբ զաւակը կը ծնանի բոլոր ՆԵՂՈՒԹԻԻՆՆԵՐԸ (անհանգստութիւնները) կը մոռնայ, ինչպէս որ կը վկայէ նոյն իսկ Քրիստոս առանց ամենեւին ՅԱԻ, ՎՏԱՆԳ և ՄԱՀ բառերը գործածելու, զորոնք՝ կամ գոնէ ցաւ բառը գործածելու էր նեղութիւն բառին տեղ եթէ իրօք ՆԵՂՈՒԹԻԻՆ անիծուած էր զգայական ցաւօք զաւակ ծնանելու և արտաութիւն բառը բնաւ գործածելու չէր թէ որ Աստուծոյ ցաւ բառը սրափ ցաւ չենշանակեր:

Դարձեալ Աւետարանը եթէ մարդկային ազգին լուր մը ունի աւետելու ան ալ գուժաբեր կղերին մինչև ցարդ քարոզածին հակառակ սա է թէ «մէկ մարդով մեղքն աշխարհք մը տաւ և մէկ մարդով (Քրիստոսով) աշխարհէս ելաւ» ուստի թէ որ Ներսէս Նախկոպոսը անկեղծ Քրիստոնեայ մը և ուղիղ դատողութեան տէր մէկն է պարտի հաւատալ թէ ինչպէս որ այս ինչ արգասիքը պատճառը վերնալով արգասիքն ալ կը վերնայ, նոյնպէս ալ եթէ ՆԵՂՈՒԹԻԻՆ որդեծնութեան միջոցին կրելիք ցաւին ՊԱՏՃԱՊԱՐԸ թէ որ մեղքն էր, պէտք էր որ յիշեալ մեղքին արգասիքն եղող ցաւն վերնար, քանի որ պատճառը (մեղքը) վերցաւ ամեն առանց վրայէն որք կը հաւատան Յիսուսի Քրիստոսի (վերի երթադրութիւննիս թող յիշեն ընթերցողք):

Ար հարցնեմ Ներսէս Նախկոպոսին թէ ՆԵՂՈՒԹԻԻՆ և իւր ազգիկներուն որդեծնութեան միջոցին ցաւի կրելու պատիժն սկզբնական մեղաց արգասիքը չէ՞ր, իսկ այս սկզբնական մեղքը մկրտութենէն վերջը չի՞ վերնար մկրտողներուն վրայէն, կը վերնայ, շատ լաւ, ապա ուրեմն քանի որ արգասիքին (ցաւին) պատճառը (սկզբնական մեղքը) կը վերնայ՝ ինչո՞ւ համար ուրեմն այսքան Քրիստոնեայ կնիկներ սոսկալի ցաւեր կը քաշեն որդեծնութեան միջոցին, խընդրեմ Նախկոպոս ըսէ՛ ինձ ամենագիտածն Աստուծոյ ալ ի՞նչ կուզէ այս խեղճ կնիկներն որ իրեն կը հաւատան և քրիստոնեական կրօնին պահանջմանց համեմատ մկրտութեամբ կը մաքրուին իրենց նախամօր յանցանքէն, մի՞ ապշիր մնար մեծդ քարոզիչ քրիստոնեութեան և լսէ ինձ թէ որ կը հաճիս և համոզուէ թէ կին մը որ պահասաւոր չէ, կին մը որ որկրամուլ չէ և կին մը

որ Աստուծոյ բնական օրէնքները չեղծեր որդեծնութեան միջոցին բնաւ ցաւ չիքաշեր թէև Մահմէտական մը, Հրէայ մը, և կռապաշա մը լինի և մկրտութեամբ ալ սկզբնական մեղքէն մաքրուած չի լինի, ինչպէս որ անթիւ փորձեր և ամենաերևելի իմաստասէրք, բնաղինք և բժիշկներ կը հաստատեն:

Կարծեմ առջի խօսքէս աւելի վերջին խօսքս զքեզ չփոխեց Նախկոպոս, բայց անհոգ կեցիր վասն զի շուտով շփոթութիւնդ կը փարատի թէ որ Աստուծոյ ձայնին և ինձ (որ նորա օրէնքներուն անամենախոնարհ քարոզիչն իմ) համոզուիս և ընդունիս սա ճշմարտութիւնը թէ Աստուծոյ ցաւ բառով սրափ ցաւ ըսել ուզեց և թէ կանայք միայն անհանգստութեամբ մը կարող են կատարել իրենց որդեծնութեան պաշտօնը և հեռաւարտ ստոր համարէ որ, թէ քրիստոնեայ և թէ ուրիշ քրիստոնեայ չեղող ամեն կանայք առ հասարակ երբ ՆԵՂՈՒԹԻԻՆ նման որկրամուլ լինին զգայական ցաւով զաւակ կը ծնանին իսկ երբ ժողովալ լոկ անհանգստութեամբ մը: Աստուծոյ ինչպէս իւր օրհնութիւնները նոյնպէս ալ իւր պատիժները արգարութեամբ կը բաժանէ, թէև իւր անձրեւն ու արեւն արդարոց և մեղաւորաց ալ կը դրկէ սակայն արդարք (բնական օրինաց համաձայն վարվողներն) որքան որ օգուտ կը քաղեն անձրեւէն և արեւէն ասոր հակառակ մեղաւորք (բնական օրինաց անհամաձայն վարվողները) մեծամեծ մնասներ կը կրեն, ասոր նման այն անհանգստութեան զգացումը որ բարերար Աստուծոյ կանանց սեռին պարզեւած է որպէս զի հսկողութեան մէջ պահէ զանոնք մինչև զաւակ ծնանելին, այս անհանգստութենէն բնական օրինաց համաձայն վարվող կանանց քաղած օգուտներուն հակառակ, վրնաս, վտանգ, ցաւ և մահ կը քաղեն բնական օրինաց անհամաձայն ընթացք ունեցող կնիկները:

Աստուծոյ ողորմած է իւր օրէնքներով, բայց օրէնքներէն դուրս արդար է նա. Աստուծոյ ամբողջ տիեզերքին մէջ տանջանաւորան չունի, նորա ամենէն թեթեւ տանջանքները անգամ իւր բնական օրէնքներէն դուրս ելնողներուն համար է. իսկ այս տանջանքներէն ազատ լինելու համար ինչպէս որ մարդս պարտի միշտ Աստուծոյ բնական օրէնքներուն համաձայն վարուիլ, նմանապէս նոյն տանջանաց ենթակայ լի

ներու համար տեղափոխութեան հարկ չի կայ.

Հոգ չէ թէ ժողովուրդն անբան անասնոց պէս գործածող կղերը մինչև ցարդ բոցալից ի ժալից և այլն դժոխքներ ներկայացուց և նոյն դժոխոց յիմարական նկարներովը տաճարներ պղծեց և ասանկով մարդս իրական առաքինութեան սահմանէն դուրս հանեց, տակաւին ա. մեն մարդ բաւական խելք ունի իրեն համար համոզուելու թէ ամբողջ տիեզերքը Մատուծոյ օրհնութիւններովը լեցուն է երանութիւն ա. մեն անոնց որ բնական օրինաց համեմատ կը քա. լեն և դատաւարութիւն ամեն անոնց որ նոյն օրինաց հակառակ կը վարուին:

Եթէ Մատուծոյ ողորմած է, պետք է որ յաւիտեան ողորմած լինի, և եթէ Մատուծոյ յաւիտեան ողորմած է մարդիկ զանի յաւիտեան ողորմած պիտի գտնեն և ամեն տեղ, թէ որ իրենք Մորա բնական օրինաց համեմատ վարուին և Մորա օրէնքներէն դուրս ելելով ինքզինքնին ձեռքովին չի պատժեն... բարերարդ Մատուծոյ արդեօք մարդէս աւելի ապերախտ արարածներ ունի՞ս Բու որ երբ Բու օրէնքներդ եղծելով կը պատժուին, երբ զիրենք տաք. ցրենու համար շնորհած կրակիդ մէջ յիմարա. բար ձեռուրնին խօթելով կայրեն կսկըսին քու Մուռնդ անիծել և զքեզ պատիժներ խրկող սա. դայելի մը նմանցնել. պիտի ներե՞ս դու Մատուծոյ իմ մարդկային այս ապերախտութեան, այո՛ կը ներես և միշտ պատրաստ ես քու շնորհ. ներովդ զանի երջանկացնելու երբ նա ուսանի թէ՛ անպատիժ մնալու համար քու բնական օ. րէնքներովդ շարժելու է, ինչպէս որ ցաւէ, վտանգէ և մահէ ազատ կը պահես, ժուժկալ և քու օրինացդ համաձայն վարվող զաւակ ծը. նանող Սւայի աղջիկները, և կղերին ալ կը նե. րես հարկաւ երբ նա ալ օր մը ուսանի քարոզէ պաշտպանէ և գործադրէ քու օրէնքներդ:

Մատուծոյ անիծեց այո՛ Սւան ցաւով ծը. նանելու, շատ մայրեր ալ կանիծեն իւրեանց զա. ւակները, բայց իրենց անէծքը ետ կառնուն երբ զաւակնին յանցանքը կը ճանչնայ եւ ալ ևս նոյն յանցանքին մէջ չի գտնուիր, նմանապէս Մատուծոյ ետ չա՞նուոր իւր անէծքը որ մար. դոցմէ անհունապէս աւելի ողորմած է՝ ան կի. ներուն վրայէն որ յանցանքնին կը ճանչնան եւ ալ եւս յանցանքի մէջ չեն գտնուիր. թէ որ մենք հաց եւ հաւ կիթ տալ գիտենք մեր զաւակնե.

րուն, որ Մատուծոյ չափ բարի չեմք, Մատուծ. քար եւ ի՞ժ տալ գիտէ միայն որ բարի է. նա. խափնք մարդկութեան եւ մանաւանդ կղերա. կանութեան՝ որ աշխարհականացս այնպիսի Մա. տուծոյ մը կը ներկայացընէ որ մարդ յաւիտեան հեռու մնալ կը տենջայ այնպիսի արարիչէ մը:

Մարդկային ջանասիրութիւնը (ըստ բնա. կան օրինաց) միշտ կարող է Մատուծոյ անէծք. ներէն զերծ պահել ինքզինքը, ինչու որ ար. դէն Մատուծոյ օրհնող Մատուծոյ մի է որն որ փուշով և տատասկով անիծած հողերն անգամ գեղեցիկ շուշաններով Սողոմոնէն աւելի փա. ռաւոր հանդերձանք ունեցող ծաղիկներով կը զուարթացնէ, եւ երբ կը տեսնէ մարդկային ջանասիրութիւնը, փուշն ու տատասկը բոլ. րովին կանհետացնէ երկրին վրայէն:

Մատուծոյ անիծեց օձն որ հող ուտէ, սա. կայն մարդկային ջանասիրութիւնը օձին հաւ եւ ոչխար կը կերցընէ:

Եւ երկարելու հարկ մը չունիմ այս հատ. ուծս, յուսալով որ Մերսէս եպիսկոպոսը հի. մայ աւելի լաւ տեսութիւն մը ստացաւ Մա. տուծոյ օրէնքներուն մէջ եւ ալ այսուհետեւ առանց խորհելու եւ առանց բնական օրէնքնե. րը ուսանելու ասպարէզ չելլել իւր մէկ կամ մէկ քանի եղբայրները վատահամբաւելու. ու. րոնք կը սիրեն զինքը եւ կը փափաքին տեսնել այն օրը՝ երբ ինքն իբրեւ քաջ պաշտպան մը Մատուծոյ օրէնքներուն, ամպիոններէն իւր ձայ. նը պիտի բարձրացընէ յօգուտ հանրութեան եւ Հայութեան:

ՆՇԱՆ ԵՒ ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆ

Գուշակութիւնները . . . ռամիկ. ներուն շատուածներն են:

ՎՕԼԹԵՒ

Հին ժամանակները անապաշտութիւնն այն. քան տարածուած էր որ մկան մը տեսքը եւ վայրի չորքոտանիի մը անցքը հասարակութեան գողափարը շուտով կը փոխէին: Պապիոս Մաք. սիմիոս (1) մկան մը յանկարծակի երեւոյթէն

(1) Առաջին հիւպատոս եղաւ Հռոմի մէջ 517ին (յապաղեցուցիչ մականունով): Թռաղիմէնի պատե. րագմին մէջ Գիկատոր անուանելով նոր բանակով մը Անիւբաղի դէմն ելաւ. եւ այս հռչակաւոր զօրա.

պարտաւորեցաւ ասպետութենէ հրաժարիլ եւ Պլամիոս (1) ալ ասպետութեան հրամանը չի մերժել։ Իշխանութիւնը վառեակի (2) խորհրդով կը կառավարուէր։ Այժմին աղիքներուն եւ ոչխարին մայրումին նկատմամբ պատերազմ կամ խաղաղութիւն կրնարուէր եւ օրէնք կը հաստատուէր։ Երբ Անիքաղ ստիպեց զԲրուսիսը (3) որ Հռոմայեցւոց վրայ պատերազմ բանայ, Բրուսիսա արդարացաւ ըսելով որ «զոհերը այս մասին կը դժկամակին»։ — ըսել է որ, ըսաւ Անիքաղ, ոչխարի մը կարծիքը ծեր զօրազլիսոյ մը կարծիքէն նախապատիւ կը սեպես »։

Աղօղիոս Բիւլքէն (4) Քարտակեցւոց հետ պատերազմիլ ուղեւոր վառեակներուն խորհուրդ հարցնել հրամայեց։ Երբ եկան իրեն իմացուցին թէ՝ «բան չեն ուտեր, — ուրեմն, ըսաւ, տարէք ծովը նետեցէք, դուցէ ջուր խմելու ախորժ ունենան»։ Աղօղիոսի այս խօսքը թէ պէտ ծիծաղական է, բայց պատերազմը պէտք էր շահիլ։ Ընդհակառակն Աղօղիոս զանի կորսնցընելուն համար յիշեալ գուշակութիւնն ալ այն օրէն համբաւ ստացաւ։

Ցաւալին այս է որ գուշակութիւններու այս աստիճան յարգ տրուիլը շատ անգամ Հր.

գլխին գունդերուն հետ ըլլալիք ամեն կարեւոր դաշնաւորութիւնը չընդունելու դրաղելուն համար յիշեալ մականունը տրուեցաւ իրեն։ Անիքաղի պէս հակառակորդ մը ունենալը եւ իր խոհեմ վարմունքովը հասարակութիւնն անոր ձեռքէն ազատելը իրեն փառք սեպուեցաւ։

(1) Հռոմի հիւպատոս։ Թռաղիմէնի պատերազմին աւերմամբը անուանի եղաւ, ուր Հռոմի բանակը կը կառավարէր Անիքաղին դէմ։

(2) Հին ատենները Հռոմի քահանաները օծեալ վառեակներ կը պահէին, անոնցմով գուշակութիւններ ընելու համար։ Եւ առանց անոնց հետ խորհրդակցելու բանի մ'ալ ձեռնամուխ չէին ըլլար։ Ուստի եթէ իրենց տրուած կերը ակորժակով ուտէին, յաջողութեան նշան էր։ Թէ չէ՝ անյաջողութեան։ Բայց որովհետեւ խաբէութիւնը անտախտապաշտութեան ընկերն է, ուստի վառեակները անօթի կը ձգէին յաջողութիւն գուշակելու համար։

(3) Պիթինիի թագաւոր որսորդ մականունակալ։ Իր Հռոմի ժողովուրդին ըրած ծառայական անձնութեանը համար դահակալեց Քրիստոսէ 492 տարի յառաջ։

(4) Հռոմի հիւպատոս 505 ին. առաջին Պունիկեան պատերազմէն ետեւ Ատրիւրաղէն յաղթուեցաւ ծովային պատերազմի մը մէջ։

ռոմայեցւոց մէջ վայրենութիւն եւ մարդասպանութիւն կը պատճառէր։ Տգեղ ձեւով՝ այս սինքն երկու գլխով կամ չորս ոտքով եւ կամ վեց մատով ծնած տղաքները կը մեռցընէին։ Յուլիոս Օպսեզանս (1) որ Հռոմի պատահած բոլոր նշանները գրած է, անոնցմէ շատ օրինակ կը դնէ։ Հատ անգամ անանկ պարագաներ կը պատահէին որ, կրսէ, մարդկային արիւնը անգամ չէր խնայուէր։ Պլինիոս (2) կրսէ թէ իր ժամանակը գուշակութեան մը կատարմանը համար յոյն այր մը եւ կին մը ողջ ողջ թաղեցին։ Դիոնէսիոս (3) ալ Աեսարը կամբաստանէ Մարի դաշտին վրայ երկու մարդ զոհելուն համար։

Չենք կրնար դարմանքնիս բռնել, երբ տեսնենք որ լուսաւորեալ մտքերն անգամ այս ծիծաղաշարժ անտախտապաշտութիւններէն ազատ չէին։ Ալիքիլիոս, Ովրատիոս եւ երիտապարզն Պլինիոս շատ առիթներու մէջ գուշակութիւններու յարգ տալերնին կը վկայէին։ Օգոստոսի միտքը ցնորքներով եւ կեղծիքներով լեցուն ըլլալուն համար երբ իր պահապան զօրացը մէջ ապստամբութիւն մը ելաւ, շուտով երեւակայեց որ այս ապստամբութեան պատճառը այն օրը իր աջ ոտքի մուճակը ձախ ոտքը հագնիլն եղաւ։ Թիքօ—Պուաշէ (4) նապաստակ մը տեսնելուն պէս կը սոսկար, անանկ ալ Աղօղիոս Հենրիկոս (5)։ այս վերջներ աւելի Քաբուչինէ (6) մը կը վախնար։ Դժբաղդաբար օր մը որ սի ատեն Ս. Ֆրանչիսկոսի Քաբուչիններէն մէկուն պատահեցաւ. ուստի այնուհետեւ ալ անկարող եղաւ շիտակ հրացան նետելու. այս պատճառաւ երբ իր վրայ կը ծիծաղէին, «իրաւունք ունիք՝ պարոններ, ըսաւ, իմ վրաս ծիծաղելու, մինչդեռ Քաբուչինի մը հանդիպած չէք »։

(1) Վեցերորդ դարու վերջերը եկած լատին հեղինակ։

(2) Հին Հռոմի արդիւնաւոր գրագէտներէն մէկը։

(3) Նիկիա ծնած յոյն պատմագիր մը. ութսուն կտոր գիրք յօրինած է։

(4) Դանիացի երեւելի աստղագէտ։

(5) 1708 ին Մէլիւն ծնաւ եւ թատրերգութեան հետեւող եղաւ. 1765 ին Գաղղիացւոց Աքատէմիան ընդունուեցաւ եւ 1775 ին մեռաւ Վուազիսի բերդէ։

(6) Վեղարաւոր միանձնուհի։

Բայց եւ այնպէս մենք ալ այսօր մեր նախնեաց այս սնտոխապաշտութեանը քիչ շատ հակամիտ դանդաղեցնելու ենք. վասն զի կիսարեաց փայտին գլորիլը, մամուկին նիւթելը եւ ականջին հնչելը մեր կերպ կերպ գուշակութիւններուն ենթակայ կըլլան^{*}. բայց խել մը հասուն եւ զօ-

^{*} Զօդուածիս թարգմանութեան այս կէտէն առիթ գտնելով ես ալ մինչեւ հիմա մեր մէջը գրտնուած խել մը այս օրինակ սնտոխապաշտութիւններուն վրայ խօսիլը կարեւոր եւ արժան կը դառնամ:

Կան անանկ մարդիկ որ իրենց նախնեացը աւանդութեամբը մնացած քանի մը անտեղի գուշակութիւնները տակաւին իրենք ալ իրենց սերունդներուն մօքին մէջ տարաւորելը օրինաւոր կը համարին. այսինքն թէ՛ չուն մը երբ տան մը դիմացը նստի լայ կամ տան մը մէջ հաւը խօսի, եւայլն. . . . այն տունէն մարդ կը մեռնի. եթէ մէկը սուրճ խմած ատենը վրան թափէ, բաղդաւորութեան նշան է. ու թէ որ ականջը խօսի եւ հաց կերած ատենը լեզուն խածնէ, մէկը իր վրայ կը խօսի եւայլն: Այսպիսի ծիծաղական գուշակութիւններ, որոնցմէ եւ ոչ մէկուն ճշմարիտ ըլլալը մինչեւ այսօր ըստուգուած է, աւելորդ կը համարիմ յիշել այս տեղ այն մատաղ տղայոց վախ եւ սոսկում պատճառող խումբ մը անտի եւ չնչին գաղափարները որոնցմով պարզամիտ մայրերը դեռափթիթ հասակնուն մէջ անոնց նորահաս միտքը գրաւելու կը փութան. ինչպէս են կաղանդի գիշերը դարա—գօնձօլօս ելլալը, (որոնց ինչ տեսակ բան ըլլալը իրենք ալ չեն գիտեր). ներքնատուններու եւ ծինելոյզներու մէջ բէրինքը գտնուիլը. (որոնց վրայօք շատ տուններ առասպելներ ալ կը գրուցուին), եւայլն, եւայլն. . . . Պարզամիտ մարդիկ, գիտեն թէ տղայոց ահ ու դող պատճառողները ասանկ բաներու կարծեցեալ գոյութիւնները կրնան ըլլալ. բայց կը խաբուին. քանզի վերջէն զանոնք զաւարի հանգամանաց տէր ընելու պատճառ կըլլան:

Ծնողք, աղգային փափաքելի երջանկութիւնը կը խնդրէ ձեզմէ՝ որ ձեր իսկական պարտաւորութիւնները ճանչնաք եւ զանոնք ճշգիւ կատարէք. դադարեցէք այս տեսակ անարդ քարոզութիւններէն, դադարեցէք ի սէր ձեր զաւակացը, եւ այնպիսի բաներու վախ տարաւորեցէք անոնց սրտին մէջ, որոնք կրնան իրենց ապագայ թշուառութեանն ու գէշութեանը պատճառ ըլլալ. գիտցէք որ անոնք նախախնամութեան կողմէն ձեզի յանձնուած աւանդներ են. փոխանակ անոնց միտքը դարա—գօնձօլօսի եւ բէրինքի անօգուտ եւ վնասակար գաղափարներովը դրոշմելու, աղգասիրութեան եւ ուսումնասիրութեան օգտակար եռանդովը անոնց սիրտը վառեցէք. սորվեցուցէք անոնց խորշիլ նո-

րաւոր մօքեր զանոնք բնաւին դէպք մը չեն սեւեւեր եւ կը հարցնեն թէ ի՞նչ յարաբերութիւն ունին իրարու հետ կիսարեաց փայտն ու այցելութիւնը, ականջը հնչեցնող ցնցողական շարժումն ու ոմանց խօսակցութիւնը եւ մամուկն ու դանձը. զարմանալին սա է որ մամուկը ումանց համար հարստութեան նշան է, ոմանց ալ ճշմարիտ սոսկումի պատճառ:

Ար պատմուի թէ Լօռէմի դուքսը իր պալատին վայրագաւիթը պալատականներուն կողմէն մը տուած ժամանակը՝ տիկինին մէկուն աչքին յանկարծ մամուկ մը կերեւայ. այս տեսիլքէն սաստիկ վախցած աղաղակ մը կը բրբրնէ եւ սեղանէն ելնելով պարտեզը կը փախչի եւ դալարիին վրայ կիճայ. Ինչպէ՞ ժամանակը կը տեսնէ որ բոլորովը մէկը կը դառնայ. ասիկայ էր դուքսին երկրորդը. «ո՛հ» պարոն, կըսէ տիկինը, զիս ապահով ընելուդ համար՝ քեզի որչափ շնորհակալ ըլլալու պարտաւոր եմ. քանզի վախցայ որ տարադէպ բան մը ըլլի. — տիկին, ո՞վ կրնայ ինքզինքը բռնել. բայց ըսէ, շատ մեծ էր տեսածդ. — ո՛հ, պարոն, սոսկալի էր. — բոլորովը կը թռչէր. — ի՞նչ ըսել կուզէք, մի թէ մամուկը կը թռչի. — վայ, ըսաւ դուքսին երկրորդը, այդ փախուսող մամուկի մը համար էր. գնա բանդ, յիմար, ես կարծեցի թէ տեսածդ ջղջիկ մըն է:

Չեմ ուզեր այս յօդուածս լմնցնել առանց

րասիրութենէ եւ ընկերատեցութենէ եւ սիրել ու յարգել պարգուութիւնն ու ընկերսիրութիւնը. որմէ կախում ունի երջանիկ կենցաղավարութիւնն: Մայրեր, խօսքս միայն ձեզի կը դարձնեմ, ազգն իր յառաջադիմութիւնը գլխաւորապէս ձեզմէ կը յուսայ. մինչեւ հիմա դուք եւ նախորդներնիդ ձեր դաւակացը կանոնաւոր դաստիարակութեանը վրայ խնամ տանելը ձեզի համար յատկապէս նուիրական պարտք մը ըլլալուն գուցէ տեղեակ չէիք. վասն զի միայն դարա—գօնձօլօսի եւ բէրինքի անուամբ սոսկումներ տալու պարտաւորութիւն էր ձեզի աւանդուածը. ձեր դաւակացը երջանկութեան եւ միանգամայն թշուառութեան պատճառ դուք էք միայն. ջանք ըրէք որ զանոնք իրենց ապագայ պէտք եւ օգտակար եղած գիտութիւններովը զարգացնէք, եւ ոչ թէ անպիտան վախերու եւ մանաւանդ չնչին դարդերու եւ անօգուտ պաճուճապատանքներու մահառիթ հրապոյրներով: Ահա այս է նախախնամութեան կողմանէ ձեզի տրուած պարտաւորութիւնը:

մասնաւոր դէպքերու նկատմամբ եղած գուշակութեանց վրայ ալ խօսելու։ Սիկիպիոն Լիւրիկէ նաւէն ելած ատեն յանկարծ ինչպիսիք եւ վախճալով որ չըլլայ թէ իր զօրքերը այս դէպքէն անյաջող ելք մը գուշակեն, ճարպիկութեամբ սա խօսքը ըսաւ։ «Օրհնեալ է Լատուած, Լիւրիկէի տէր եղայ»։ Մի եւ նոյն բանը պատահեցաւ աշխարհակալ Գուլիէլմոսին Լիւզղիա ելած ատենը։ Լուգովիկոս ԺԶ. ի հարսանեաց ատեն պատահած աղէտքը թշուառ թագաւորութեան մը նշան սեպուեցաւ։ Մի եւ նոյն գուշակութիւնը եղաւ այն հրդեհին վրայ որ պատահեցաւ Լատորիոյ դեսպանին տունը Մառի—Լուիզ արշիդուքսուհւոյն տրուած պապարահանդէսին ատենը։

Ուրեմն երջանիկ սեպէնք զմեզ անանկ դարու մը մէջ գտնուելնուս համար ուր ազատութեամբ կը ծիծաղենք կաշաղակին թռչելուն, ազաւախն ճշելուն եւ հաւուն գրգռուն վրայ այս օրուան օրս գուշակութիւնները անյարգ սրնոտխապաշտութիւններ սեպուած են։

ՍԱՌՔ

ԿՈՒՍՈՒԹԻՒՆ

Քրիստոնէից ամպիոնը իրեն փառք կը սեպէր կրկնութեամբ քարոզելու թէ մայրերէն ու ամուսիններէն աւելի Լատուծոյ ուխտեալ կանայք կան։ Ողբալի իրողութիւն, որ ընկերակցութեան կործանմանը պատճառ կըլլայ։ (Վիլմէն. ի հառն Քրիստոնէութեան չորրորդ դարու. երես 575)։

Ճշմարտութենէ հեռանալը գեշութիւն, ու անոր մօտենալը աղէկութիւն է։ Եւ անոր մօտ ըլլալը ամեն բանի վրայ ուղիղ կարծիք ունենալով չըլլար։ (Պղատոն. Հասարակապետութիւն. գիրք Գ.)։

Հիմա կրնանք որոշել մարդոց և Լատուծոյ օրէնքը։

Մարդկային իշխանութիւնը մեզի երկիւղալի և ընդունայն տանջանքներու կը հրաւիրէ։ Իսկ Լատուած մեզի խոհականութեամբ և իր բարիքներովը աղէկ ըլլալու կառաջնորդէ։

Նկեղեցական իշխանութիւնները չորրորդ և երկոտասաներորդ դարու խօսք ըլլալով մեզի կըսեն։

«Լրարիչը ձեզի զգայարանք տուած է աւոնոց դործածութենէն զգուշանալու համար և ձեզի զուարճութեանց զգայուն բրած է դատապարտելու համար»։

Ինական օրէնքը՝ որ բոլոր դարերու մէջ կան, մեզի կըսեն։

«Լատուած ձեզի զգայարանք տուած է աւոնոց դործածութիւնը կանոնաւորելու համար, և զուարճութիւններ, իր բարութիւնը իմացընելու համար»։

«Ներկայ կենաց մէջ օրէնքը ի դործ գնողը՝ հանդերձեալին մէջ մեծ և փառաւոր վարձերու կարծանանայ»։

Օրէնք ըսելով կիմանանք աստուածսիրութիւնն ու ընկերսիրութիւնը. այս մասին Լեւտարանն ու բնութիւնը մի եւ նոյն լեզուն ունին, ամեն բան սիրով կերկրորդեն։

Ուրեմն կը հետեւցնեմ թէ՛

Լպաշխարհական կեանքը մարդս անկատար կրնէ, ընկերութիւնը կը կործանէ, Լատուծոյ դործը կը դատապարտէ և բնութեան օրէնքները կը խորտակէ։ ուրեմն ունայնութիւն, անտեղութիւն և ամբարշտութիւն է։

Լըջնի մը կին ու մայր ըլլալը մերժելով մաքուր կըլլայ եղեր. բնութեան անյաղթելի օրէնքը կատարելով՝ սիրով և փափագով ապրիլը, հոգւով և մարմնով սիրելը, յղանալն ու մեղնման մարդ մը ծնանիլը երկնքի մէջ գարշութիւն է եղեր։ Լատուծոյ հաճոյ ըլլալու համար ապագայ ծնունդները մեր արգանդին մէջ մեռցնելու ենք եղեր, և կենդանի ու խոհական էակը կենաց և խորհրդոյ հաղորդութիւն չունենալու է եղեր։

Չբեւար թէ մարդս ինքիւրեն սոսկում կը պատճառէ, զինքը եղծանողը կը փառաւորէ. իր սերունդը մերժողը կը պատուէ ու իր նմանը ոչնչացնելով առաքինի եղած կը համարի։

Եւս՝ վարդապետութիւն մը որ անտարակոյս իր աղբիւրը սա սնտի գաղափարէն կառնու թէ կուսութիւնը անմեղութեան նման բան մըն է. իբր թէ կուսութեան արթնութիւնները, բորբոքիչ փափագները և սպառող կիրքերը կուսին սրտին մէջ պատկեր մը, խըղճմըտանքին մէջ զայրոյթ մը և իր հառաչելով

երկրպագած խորանին ներքեւը ցաւ մը ձգելու կարող չըլլան :

Կուսութիւնը միայն զգայարանները ոչնչացնել չի պահանջեր, այլ սիրտն ալ, որով կըրկին անգամ Եստուծոյ գործը կը խորտակէ :

Բաց Ս. Հերոնիմոսի գրուածը եւ տես թէ ի՞նչ անձկութիւն, ի՞նչ խնամք եւ ի՞նչ զոհողութիւններ սահմանած է կոյսերուն ինքըզինքնին մաքուր պահելու համար. կուգէ որ կոյսերը օրն ի բուն ծով կենան. խիստ քիչ դուրս ելնեն. բնաւ ամուսնացեալ կանանց այցելութեան չերթան. գինին եւ միա՛ր կարգիլէ պիղծ փափագներ գրգռելու պատրուակաւ. հանդերձներնուն, քօղքերնուն եւ հողաթափներնուն վրայ կը նեղի. մինչեւ հանգստութեան տեղերնին միատեղ կերթայ, ամենածածուկ խորհուրդներնին կը լրտեսէ և կը համարձակի գուշակել այն վայրկեանը՝ ուր երիտասարդութենէ ծնած փափագներով գրգռելու կէտը հասած են : Եւ ատեն կը պօռայ. « անկողիննիդ արցունքով թրջեցէք, ճնձղուկի նման առանձին հսկեցէք և ձեր երկնային փեսայն բարեխօսելով ըսէք. իմ ամենասիրելիս ինձի համար զմուռսի փունջ մ'է, որ իմ գիրկս կը հանգչի. թէ որ աղօթէք, կը լսէ. ու թէ որ օգնութեան կանչէք, կը հասնի. կուգայ ամուսիննիդ եւ դռներնիդ զարնելով կըսէ. ահա՛ եկայ, ես եմ դռներնիդ զարնողը. բացէք որ ներս գամ ընթրեմ ձեզի հետ, դուք ալ ինձի հետ. ան ատեն սուրբ աճապարանօք մը դուք ալ իրեն պատասխանեցէք. կը լսեմ իմ ամենասիրելոյս ձայնը, դուռս զարնողը ինքն է. բաց՝ կըսէ ինձի, քոյրս, աղաւնիս, կատարեալ բարեկամուհիս. իսկ դուք չըլլայ որ ըսէք, հանդերձս հաներ եմ, ի՞նչպէս հագնիմ. ոտքերս լուացեր եմ, ինտո՛ր աղտոտեմ. այլ արտորնօք լուացէք, դուռը բացէք եւ ձեր ամենասիրելոյն դալատեանը վրայ ուրախացած, ըսէք իրեն, ես քու սիրովդ վերաւորուած եմ. որ այն ալ ձեզի պատասխանէ, քոյրս, հարսս փակեալ պարտեզ եւ կնքեալ աղբիւր մըն է » :

Ո՛վ կը հաւատայ. Երգոց երգոյն այս սիրալիբ կըթուլթիւնները, այս հարսանեկան տեսարանները եւ այս փափուկ, աշխոյժ եւ տարփալի խօսքերը, զորոնք դիտմամբ կը համառօտեմ, երիտասարդ աղջկան մը մատուցուած են

իր Եստուածապաշտ կոչմանը քաջալեր ըլլալու համար. անի պարտաւոր է զանոնք առանձնութեան մէջ միտքը բերել եւ մարմնական փորձութիւններուն դէմ վահան մը սեպել. ասանկ լեզու մը հասկըցող կոյսը եղական անմեղութիւն ունի : Սէրը մարդուս սիրտը կենդանացընող և զանի առաքինութեան բերող բարոյական իր մը ունի. ամուսնական միութեան մէջ բարեպաշտ գգուանքներ եւ ամուսնուոյ ու մօր սուրբ ուրախութիւններ կան. բայց կուսութեան մէջ ամեն բան բնաբանական է. ամեն բան զգայարանները կը բորբոքէ, համեստութիւնը կը սարսափեցընէ եւ երեւակայութիւնը կը խռովէ : Կոյսին մաքրութիւնը սուրբին ուսմանցը առջեւ կը թալկանայ. սուրբը զանի շուայութենէ զրկելով՝ իր պատկերները կը տպաւորէ անոր սրտին մէջ, և հարսանեկան անկողնոյ քաղցրութիւնները ապաշխարութեան յորդորներէն խիստ քիչ կը մոլորեցընեն անոր միտքը :

Տես թէ Ս. Հերոնիմոս ինչպէս աշխարհաւորներուն ոտքին պատուանդան կընէ եւ զանոնք հրեշտակաց դասը կը հանէ : Բայց ինչ օգուտ որ ինքն ալ իր յիշողութիւններուն յարձակմանը զիջանելով իր բորբոքիչ էջերէն մեկուն մէջ մարդուս իր պակասութիւններուն համար բնութեան հետ կռուելու անկարող ըլլալը կատուգէ :

Մնացեալը հետեւեալ թուով :

Ինչ որ Խմբագրութեան եւ տնօրինութեան կը վերաբերի պէտք է ուղղել ար. Ա. Հայկունի, Պօլիս Մեծ նոր խան վերի յարկը բիւ. 2 : Օրագիրս կը հրատարակուի ամեն ամսոյ 1 ին 10 ին եւ 20 ին : Դին տարեկան 70 դուրուշ. վեցամսեայ 40 : Դուրս երթալիք օրագրաց ճամբուն ծախքը առնողին վրայ : Գաւառներու մէջ ունեցած գործակալներնիս են, Հայկայ Յ. Ս. Քիւրքճիանօ՞մ : — Պարտիզակ եւ բոլոր Նիկոմիդիայի սահմանը Թորոս աղայ Միւնասեան : — Իզմիր Ծաղիկ Հանդիսի գրասենեակը : — Կարին Պ. Պետրոս Մ. Օճնեցի, վերատեսուչ Արշարունի ընթերցարանին :

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՔԻՒՐԳՅԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅԻՆՃԱՆՃԸԼԱՐ